

L'AMENANÇA NUCLEAR CONTINUA

EINSTEIN I L'ÈTICA

RAMON ALCOBERRO → FILÒSOF

En el món de la cultura hi ha poques coses tan sorprenents com «el mite Einstein»: milions de persones que són –que som– perfectament incapaços no només de comprendre les seves teories, sinó fins i tot de dominar nocions bàsiques de física, el tenen pel geni més gran en la història de la ciència i han convertit el personatge en una icona. Una munió de gent incapaç fins i tot de comprendre la diferència entre «massa» i «pes», és a dir, les beceroles de la física, estarien disposats a afirmar que amb Einstein ha canviat la visió del món –tot i que no sàpiguen dir exactament per què. El famós retrat del vell escabellat que treu la llengua s'ha convertit en un símbol amable de la transgressió intel·lectual i les seves citacions més conegudes, tipus «**Dues coses són infinites: l'univers i l'estupidesa humana; i de la primera no n'estic gaire segur**», les ha sentides o les ha repetides gairebé tothom un moment o altre. Hi ha acudits sobre Einstein i d'Einstein, com hi ha pòsters i històries una mica llescoses –incloent-hi la qüestió francament macabra de l'estudi del seu cervell.

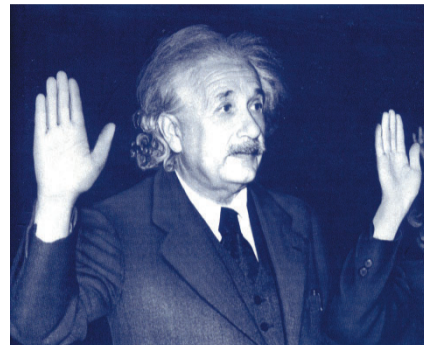
Al cap i a la fi ens podríem preguntar per què Einstein ha esdevingut una «icona pop»: per què no se l'entén? per què tocava el piano i el violí?, per què s'ajusta al tipus més tòpic de savi despistat?, per què representà la imatge del pacifisme i de la resistència contra la bomba atòmica en la postguerra? Segurament hi havia tot això i més. Només un tipus prou lúcida és capaç d'escriure «**ara ja sóc membre del gremi de les putes**» quan el van fer professor de Física a la Universitat de Zurich («Carta a Jakob Laub del 19 de maig de 1909», *CPAE*, vol. 5, p. 188) i només un tipus molt conscient de la importància social de la ciència podia treure tant profit de l'ús i fins de la manipulació del seu prestigi en campanyes polítiques ben diverses (l'antinazisme, la creació de l'estat d'Israel, el pacifisme...).

La publicació recent del llibre *El expediente Einstein: el FBI contra el científico más famoso del siglo xx*, de Fred Jerome (Planeta, 2002), ha mostrat a partir de documents secrets recentment desclassificats que amb ell es va provar per primer cop una tècnica d'aniquilació de la dissidència que posteriorment s'ha emprat també amb èxit amb diverses personalitats científiques: vist que no se'l podia desqualificar sense escàndol respecte a les seves opinions «impertinents» els diversos governs americans mantingueren una tècnica molt més maquiavèlica: alhora que li retien honors es tractà sistemàticament de fer-lo passar per un orat per-

què «al cap i a la fi, ja se sap!, aquests científics genials estan una mica bojos».

Einstein, en filosofia, fou un racionalista fins i tot ingenu, partidari de considerar com a criteri central la simplicitat: «... **entre teories que posseeixen fonaments igual de "senzills" cal considerar superior la que més restringeix les possibles qualitats dels sistemes; (...) valorem més una teoria en tant que no sigui una tria arbitrària, des del punt de vista lògic, entre teories intrínsecament equivalents i d'anàloga estructura**» (*Notes autobiogràfiques*, p. 27). És en aquesta concepció de la simplicitat i de la crítica com a motors de l'enteniment humà que Einstein pot ser recollit com a antecedent del moviment ecologista, que en definitiva recomana com a actitud vital una revaloració de la senzillesa contra el desordre.

Einstein, a més, s'acostà a l'ecologisme en la mesura que fou un pacifista no ingenu. Tothom que conegui la natura sap que

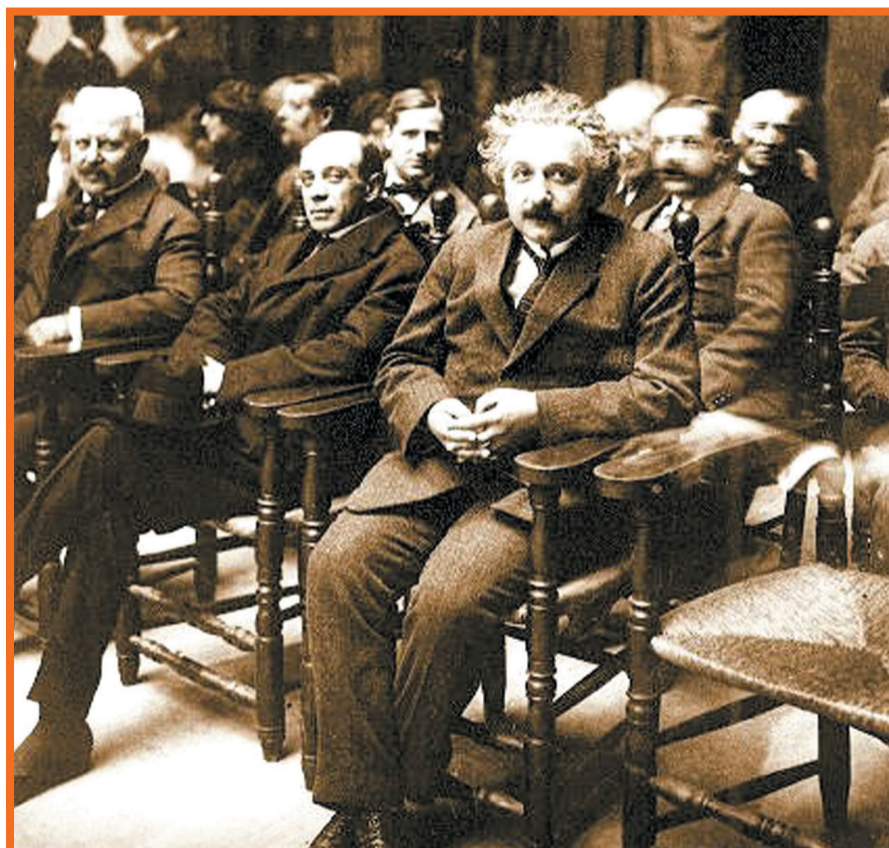
EL EXPEDIENTE EINSTEIN

FRED JEROME

EL FBI CONTRA EL CIENTÍFICO MÁS FAMOSO DEL SIGLO XX

no és «bona» (moralment) sinó, en tot cas, «sàvia»: capaç de trobar respostes simples a problemes complexos. La seva coneguda resposta quan l'interrogaven sobre religió era: **Crec en el Déu d'Spinoza**. I això vol dir que creu en el déu d'un jueu (la seva «raça», perquè per a Einstein Israel no era nació), que creu en el Déu d'un marginat (Spinoza fou expulsat de la seva comunitat) i que creu en un Déu panteista, capaç de comunicar el Tot amb tot. Potser aquesta és una convicció que molts ecologistes comparteixen.

El febrer del 1923, a través de l'enginyer Casimir Lana i Serrate, Einstein anà a Barcelona invitat pels cursos monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi de la Mancomunitat –portats per Rafael Campalans– i per la Universitat; dictà un curs, reservat a iniciats, sobre la seva teoria de la relativitat, a l'Institut d'Estudis Catalans, on fou presentat per Puig i Cadafalch i per Esteve Terradas, i a l'Acadèmia de Ciències. Visità Poblet i, a Barcelona, la seu de la CNT, on fou rebut per Àngel Pestaña; l'Ajuntament li féu un homenatge al Saló de Cent (a la foto).

UNA CRONOLOGIA D'ALBERT EINSTEIN (1879-1955)

1879 → Neix a Ulm (Alemanya) al si d'una família jueva molt liberal. L'any següent s'instal·len a Munic.

1894 → Els pares es traslladen a Milà. Sis mesos més tard, Einstein deixa l'escola a Munic i viatja a Itàlia.

1895 → S'examina lliure per ingressar a l'Escola Tècnica de Suïssa, però no aprova. Einstein sempre va tenir fama de ser un matemàtic poc consistent. L'any següent inicia estudis a l'Institut Federal de Tecnologia. Coneix Mileva Maric. El paper de Mileva en els articles de 1905 encara és objecte avui de discussions enceses.

1901 → Nacionalitzat suís.

1902 → Aconsegueix una feina a l'Oficina Federal de Patents a Berna. La feina a l'oficina li permet estar al corrent de les novetats electròniques de l'època. Einstein i Mileva tenen una filla de la qual aviat es va perdre el rastre: va morir?, va ser donada en adopció?

1903 → Es casa amb Mileva, amb qui tindrà dos fills més, de vida també molt dissortada.

1905 → L'any dels seus textos més importants. Publica la seva tesi doctoral i els famosos articles sobre el moviment brownià, l'efecte fotoelèctric i la relativitat especial.

1909 → Professor associat a la Universitat de Zurich.

1914 → Professor a la Universitat de Berlín. Se separa de Mileva. S'associa a grups pacifistes.

1916 → Publica la teoria general de la relativitat, que qüestiona els fonaments de la gravetat clàssica.

1919 → Contrau matrimoni amb la seva cosina Elsa. Es demostren les previsions que havia fet sobre la corbatura de la llum. El dia 7 de novembre, *The Times* publica en portada «Revolució a la ciència. Les idees de Newton enderrocades»: Einstein esdevé un fenomen social.

1921 → Aconsegueix el premi Nobel, tot i que no per la seva teoria de la relativitat –perquè les bases del guardó exigeixen que sigui atorgat només a teories demostrades en laboratori experimental–, sinó per l'estudi de l'efecte fotoelèctric. Havia estat proposat per al premi en 10 dels 12 anys anteriors: una novel·la d'Irving Wallace, *El Premi*, explica la història de política internacional –i d'antisionisme– que hi hagué sota la concessió del Nobel. Acompanya el dirigent sionista i futur president d'Israel, Chaim Weizmann (fou també un químic